

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

24 stycznia 2024 r.

Sąd Najwyższy w Izbie Cywilnej w składzie:

SSN Marta Romańska (przewodniczący, sprawozdawca)

SSN Władysław Pawlak

SSN Monika Koba

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym 24 stycznia 2024 r. w Warszawie
skargi kasacyjnej X. spółki akcyjnej w Y.

od rozstrzygnięcia w pkt 2 i 3 wyroku Sądu Okręgowego w Łodzi

z 9 marca 2021 r., III Ca 306/20,

w sprawie z powództwa I.T. i M.T.

przeciwko X. spółce akcyjnej w Y.

o zapłatę,

**uchyla wyrok Sądu Okręgowego w Łodzi w pkt 2 i 3 i w tym
zakresie przekazuje sprawę temu Sądowi do ponownego
rozpoznania i orzeczenia o kosztach postępowania kasacyjnego.**

A.W.

UZASADNIENIE

Powodowie I.T. i M.T. wniesli o zasądzenie solidarnie na ich rzecz od X. Spółki Akcyjnej w Y., jako następcy B. S.A. w Z., kwoty 62.425,36 zł z ustawowymi

odsetkami za opóźnienie od dnia wniesienia pozwu. Żądanie to rozszerzyli w piśmie z 30 października 2019 r. łącznie do kwoty 66.346,18 zł z odsetkami ustawowymi za opóźnienie od 21 sierpnia 2018 r. i wniesli też o ustalenie, że postanowienia § 3 ust. 3, § 10 ust. 4, § 12 ust. 5, § 15 ust. 4 umowy kredytu nr [...] zawartej przez nich [...] 2008 r. z B. S.A. w Z. są niedozwolonymi postanowieniami umownymi i nie wiążą od chwili zawarcia umowy.

Pozwany X. Spółka Akcyjna w Y. wniósł o oddalenie powództwa.

Wyrokiem z 18 listopada 2019 r. Sąd Rejonowy dla Łodzi - Śródmieścia w Łodzi zasądził od pozwanego na rzecz powodów łącznie kwotę 66.346,18 zł z ustawowymi odsetkami za opóźnienie od 21 sierpnia 2018 r. (pkt 1); ustalił, że postanowienia § 3 ust. 3, § 10 ust. 4, § 12 ust. 5, § 15 ust. 4 łączącej strony umowy kredytu nr [...] są niedozwolonymi postanowieniami umownymi i nie wiążą powodów od chwili zawarcia umowy (pkt 2); oddalił powództwo w pozostałej części (pkt 3).

Sąd Rejonowy ustalił, że 29 sierpnia 2008 r. powodowie zawarli z X. S.A. w Y. umowę nr [...] o kredyt hipoteczny dla osób fizycznych [...], waloryzowany kursem franka szwajcarskiego (CHF), z przeznaczeniem na zakup nieruchomości na cele mieszkalne za cenę 199.000 zł. Strony określiły kwotę kredytu na 218.900 zł, a okres kredytowania na 360 miesięcy. Integralną częścią umowy był regulamin udzielania kredytów i pożyczek hipotecznych dla osób fizycznych w ramach [...].

Powodowie nie mogli negocjować postanowień umowy i zapoznać się z nią przed podpisaniem. Przy zawieraniu umowy uzyskali zapewnienie, że waluta CHF jest bardzo stabilna i podpisali oświadczenie, że poprzednik pozwanego najpierw przedstawił im ofertę kredytu w złotych, a po zapoznaniu się z nią zdecydowali, że wybierają ofertę kredytu hipotecznego denominowanego w CHF, mając świadomość ryzyka związanego z tym produktem, w szczególności tego, że niekorzystna zmiana kursu waluty spowoduje wzrost miesięcznych rat spłaty kredytu oraz wzrost całego zadłużenia. Umowa miała charakter adhezyjny, a powodowie nie mieli rzeczywistego wpływu na jej treść.

Harmonogram spłaty rat kredytowych był sporządzany w CHF. § 10 ust. 4 umowy stanowił, że raty kapitałowo-odsetkowe będą spłacane przez powodów w złotych po ich przeliczeniu z CHF według kursu sprzedaży według tabeli kursowej

poprzednika prawnego pozwanego, obowiązującej na dzień spłaty z godziny 14.50.

Powodowie ubiegali się o kredyt w wysokości przekraczającej 80% wartości kredytowanej nieruchomości. We wniosku kredytowym podpisali oświadczenie o zgodzie na ubezpieczenie w [...] S.A. niskiego wkładu własnego. Ubezpieczenie to na 36-miesięczny okres było jedną z form zabezpieczenia kredytu. Gdyby z upływem pełnych 36 miesięcy okresu ubezpieczenia nie nastąpiła całkowita spłata zadłużenia objętego ubezpieczeniem ani inne zdarzenie kończące okres ubezpieczenia, powodowie zobowiązali się do kontynuacji ubezpieczenia i zwrotu jej kosztów, przy czym łączny okres ubezpieczenia nie mógł przekroczyć 108 miesięcy, licząc od miesiąca, w którym nastąpiła wypłata kredytu. Powodowie upoważnili bank do pobrania środków z tytułu zwrotu kosztów ubezpieczenia i jego kontynuacji z ich rachunku kredytowego bez odrębnej dyspozycji. Pozwany pobrał z rachunku powodów na koszty ubezpieczenia niskiego wkładu składki łącznie w wysokości 6.012,60 zł.

9 września 2008 r. powodom wypłacono kwotę kredytu - 218.900 zł, przeliczoną na 103.181,71 CHF. Kurs CHF w dniu uruchomienia kredytu wynosił 2.1215 zł. Do wystąpienia z pozwem, powodowie zapłacili pozwanemu kwotę 143.950,84 zł tytułem spłaty rat kapitałowo-odsetkowych.

17 lipca 2018 r. powodowie wezwali pozwanego o zwrot wszystkich nadpłat powstałych w związku ze stosowaniem wymienionych w piśmie niedozwolonych postanowień umownych oraz ustalenie dalszych spłat kredytu po takim kursie, po jakim przeliczono wpłacony kredyt, na co pozwany się nie zgodził.

17 sierpnia 2018 r. powodowie złożyli w Sądzie Rejonowym dla Warszawy - Śródmieścia w Warszawie wniosek o zawezwanie do próby ugodowej odnośnie do roszczenia o zapłatę kwoty 68.268 zł.

Łączna wysokość należności, które byłyby pobrane od powodów od 20 października 2008 r. do 20 marca 2019 r. według harmonogramu spłat kredytu i według kursu zakupu CHF z dnia uruchomienia kredytu, wyniosłaby 158.529,51 zł, w tym rata odsetkowa w kwocie 118.016,71 zł, rata kapitałowa w kwocie 40.512,80 zł. Różnica pomiędzy wartością świadczenia otrzymanego przez pozwanego przy stosowaniu klauzul waloryzacyjnych, a kwotą jaką pozwany uzyskalby, gdyby umowa

nie zawierała klauzul niedozwolonych na dzień 17 lipca 2018 r. wyniosła łącznie 56.541,46 zł, a na 20 marca 2019 r. - 60.333,58 zł, w tym raty odsetkowe - 14.190,93 zł, a raty kapitałowej - 46.142,65 zł.

Sąd Rejonowy uznał, że postanowienie zawarte w § 10 ust. 4 umowy odnosi się co prawda do głównego świadczenia, gdyż warunkuje określenie jego wysokości, jednakże jest niejednoznaczne, stąd też dopuszczalna jest jego kontrola pod kątem abuzywności. Postanowienie umowne zawarte w § 3 ust. 3 umowy nie określa głównego świadczenia, gdyż nie odnosi się do *essentialia negotii* umowy kredytu.

Zdaniem Sądu Rejonowego, znacząca nierównowaga kontraktowa na niekorzyść konsumenta jest sprzeczna z dobrymi obyczajami, a ma miejsce wtedy, gdy można rozsądnie założyć, że kontrahent konsumenta, traktujący go w sposób sprawiedliwy, słuszny i uwzględniający jego prawnie uzasadnione roszczenia, nie mógłby racjonalnie się spodziewać, że konsument zaakceptowałby w ramach negocjacji klauzulę będącą źródłem tej nierównowagi. Rażące naruszenie interesów konsumenta zachodzi natomiast wówczas, gdy dysproporcja praw i obowiązków w określonym stosunku obligacyjnym jest nieusprawiedliwiona, poważnie i znacząco odbiega od sprawiedliwego ich wyważenia.

Wprowadzony w § 10 ust. 4 umowy mechanizm waloryzacji świadczenia podlegającego zwrotowi przez powodów na podstawie umowy kredytowej, odwołujący się do ustalanego przez bank kursu sprzedaży CHF według tabeli kursowej banku, jest niejasny i niejednoznaczny, a przez to sprzeczny z dobrymi obyczajami i rażąco naruszający interesy konsumenta. Klauzula ta upoważnia pozwanego do dokonywania wiążącej interpretacji umowy, co ustawodawca podał wprost jako przykład niedozwolonego postanowienia umownego (art. 385³ pkt 9 k.c.). Bez znaczenia jest to, czy bank stosował kryteria obiektywne przy ustalaniu kursu CHF. Za niejasnym i niepodlegającym weryfikacji określeniem sposobu ustalania kursów wymiany walut kryje się upoważnienie do pobierania dodatkowego, ukrytego wynagrodzenia przez bank. Strony umowy uzależniły wysokość rat podlegających spłaceniu przez powodów jedynie od kursu złotego do CHF, dając bankowi możliwość jego kształtowania bez jakiegokolwiek ograniczenia ryzyka związanego z późniejszymi zmianami kursu tej waluty. Ryzyko przeniesione na konsumenta jest

w konsekwencji praktycznie niczym nieograniczone, a powodowie nie zostali o nim rzetelnie poinformowani. Na mocy postanowień określających sposób waloryzacji świadczenia powodów po ich stronie mógłby powstać obowiązek zwrócenia bankowi świadczenia nawet dwukrotnie większego niż im wypłacone. Celem klauzuli waloryzacyjnej jest zagwarantowanie stronom ochrony przed ryzykiem zmiany wartości świadczenia umownego i utratą należnych im świadczeń w pierwotnej wartości. Niczym nieograniczona możliwość waloryzacji świadczenia zmieniającym się kursem CHF powoduje, że do podniesienia wysokości świadczenia może dojść nawet bez koherentnej utraty jego wartości i w celu jej wyrównania. Zmiany kursu CHF do złotego były przede wszystkim konsekwencją polityki monetarnej Szwajcarskiego Banku Narodowego.

Sąd Rejonowy uznał, że źródłem zysku powoda w związku z naruszeniem równowagi kontraktowej stron jest także upoważnienie do stosowania podwójnej klauzuli waloryzacyjnej, pozwalającej na wypłatę świadczenia według kursu niższego (kupna) i oczekiwanie jego spłaty według kursu wyższego (sprzedaży). Waloryzacja świadczeń nie może następować według tak niejednolitego mechanizmu, w którym różnica między kursem kupna i sprzedaży staje się dodatkowym źródłem zysku banku. Klauzula stosowana przez pozwanego w § 10 ust. 4 umowy na mocy wyroku Sądu Ochrony Konkurencji i Konsumenta z 27 grudnia 2010 r., XVII AmC 1531/09 została wpisana z dniem 5 sierpnia 2014 r. do rejestru klauzul niedozwolonych pod pozycją 5743. Argumentacja odnosząca się do jej abuzywności ma zdaniem Sądu Rejonowego zastosowanie także do § 12 ust. 5 i § 12 ust. 5 umowy.

Zawarta w § 3 ust. 3 umowy klauzula ubezpieczenia niskiego wkładu nie określa kto jest ubezpieczonym, jaki jest przedmiot ubezpieczenia, w razie zajścia jakiego wypadku ubezpieczeniowego ubezpieczyciel ponosi odpowiedzialność, jakie zdarzenie kończy okres ubezpieczenia ani też nie informuje o regresie ubezpieczyciela i sposobie wyliczenia kosztów jego kontynuacji. Regulamin obowiązujący w dacie zawarcia umowy nie przewiduje żadnych postanowień odnośnie do tej formy zabezpieczenia kredytu. Bank nie dopełnił podstawowych obowiązków informacyjnych wobec powodów, uniemożliwiając im podjęcie świadomej decyzji co do skorzystania z tego rodzaju zabezpieczenia kredytu, czym nadużył swojej pozycji, naruszył równowagę kontraktową, a przez to rażąco naruszył

ich interesy. Także to postanowienie umowne jest abuzywne. Celem omawianego ubezpieczenia jest w istocie refinansowanie ryzyka udzielenia kredytu na kwotę przewyższającą wartość nieruchomości. Jest ono niewątpliwie ryzykiem prowadzonej przez bank działalności gospodarczej i to znacznie zwiększonym w przypadku kredytowania zapłaty ceny przekraczającej próg 80 % wartości nieruchomości. Obciążenie wyłącznie konsumenta kosztem poniesienia takiego ryzyka stanowi nadużycie siły ekonomicznej przez profesjonalistę i przeniesienie ryzyka kontraktowego w całości na konsumenta, co rażąco godzi w jego interesy. Bank nie wykazał, że praktyka wypłacania kredytu przekraczającego 80 % wartości nieruchomości bez wniesienia przez kredytobiorcę wkładu własnego, za to przy przyjęciu w to miejsce ubezpieczenia niskiego wkładu, była dopuszczona przez Komisję Nadzoru Finansowego.

Sąd Rejonowy uznał, że abuzywny charakter ocenianych postanowień umownych implikuje sankcję ich bezskuteczności. Strony pozostają jednak związane umową w pozostałym zakresie, co wynika z art. 385¹ § 2 k.c., który jako przepis późniejszy i szczególny w stosunku do art. 58 § 3 k.c. eliminuje jego zastosowanie, ustanawiając w sytuacji określonej w art. 385¹ § 1 k.p.c. zasadę zachowania mocy wiążącej umowy w pozostałym zakresie. Zdaniem Sądu Rejonowego, cel Dyrektywy 93/13/EWG z 5 kwietnia 1993 r. w sprawie nieuczciwych warunków w umowach konsumenckich (Dz. U. UE. L. z 1993 r. Nr 95, s. 29 ze zm., dalej – Dyrektywa 93/13) sprzeciwia się uzupełnieniu umowy i zmianie treści abuzywnego postanowienia. Nie jest zatem możliwe zastąpienie abuzywnego § 10 ust. 4 umowy przez wprowadzenie do niej przewidzianego w art. 358 § 2 k.c. odwołania się do rozliczeń według kursu średniego CHF ogłaszanego przez Narodowy Bank Polski z dnia wymagalności roszczeń. Zastosowanie tego przepisu pozwoliłoby co prawda na dookreślenie wysokości raty według obiektywnych kryteriów, nie wyeliminuje jednak dysproporcji świadczeń wynikającej z zastosowania podwójnej klauzuli przeliczeniowej ani nie usuwa przerzucenia na powodów nieograniczonego ryzyka walutowego.

Sąd Rejonowy uznał, że do przywrócenie równowagi kontraktowej między stronami nastąpi w razie zastosowania kursu kupna CHF z chwili wypłacenia powodom kredytu do określenia wysokości ich zobowiązania do jego zwrotu bankowi. Jest to co prawda równoznaczne z faktycznym przekształceniem kredytu

w kredyt zlotowy jednak z oprocentowaniem charakterystycznym dla kredytów walutowych, ale umowa w takiej konstrukcji może być wykonywana. Staje się ona źródłem potencjalnie mniejszego zysku dla banku jako represji za zastosowanie nieuczciwego postanowienia umownego.

Różnica między kwotą wpłaconą przez powodów, a kwotą którą by spłacili z pominięciem abuzywnej klauzuli jest równa na dzień 20 marca 2019 r. kwocie 60.333,58 zł. Kwota uiszczonych przez powodów opłat z tytułu ubezpieczenia niskiego wkładu własnego wynosi natomiast 6.012,60 zł. Powodowie mogą żądać zwrotu tych kwot od pozwanego. Podstawą prawną roszczenia powodów o zasądzenie nadpłaconych świadczeń jest art. 410 § 1 k.c. w zw. z art. 405 k.c. Do przedawnienia roszczeń dochodzonych przez powodów na dzień wytoczenia powództwa miał zastosowanie termin 10-letni, zgodnie z art. 118 k.c. w zw. z art. 5 ust. 2 ustawy z 13 kwietnia 2018 r. o zmianie ustawy - Kodeks cywilny oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. poz. 1104). Najwcześniejsza rata kredytu objęta żądaniem pozwu została zapłacona przez powodów 20 października 2008 r. Wystąpienie z pozwem 15 października 2018 r., a wcześniej jeszcze zawezwanie do próby ugodowej 17 sierpnia 2018 r., przerwało bieg przedawnienia roszczenia o zasądzone świadczenia (art. 123 § 1 pkt 1 k.c.). Odsetki od zasądzonej kwoty Sąd Rejonowy uznał za należne powodom na podstawie art. 481 § 1 i § 2 k.c., z upływem 30 dniowego terminu do rozpoznania ich reklamacji przez pozwanego.

Z uwagi na brak podstaw do potraktowania powodów jako wierzycieli solidarnych pozwanego, Sąd Rejonowy zasądził dochodzone świadczenie łącznie na ich rzecz i oddalił powództwo w zakresie żądania solidarnego.

Wyrokiem z 9 marca 2021 r. Sąd Okręgowy w Łodzi na skutek apelacji pozwanego uchylił zaskarżony wyrok w pkt. 1 w części obejmującej żądanie zasądzenia kwoty 3.920,82 zł oraz żądanie zasądzenia odsetek od tej kwoty za okres od 21 sierpnia 2018 r. do 14 października 2018 r. a także w pkt. 2 w całości i w tym zakresie przekazał sprawę Sądowi Rejonowemu do ponownego rozpoznania (pkt 1) oraz oddalił apelację pozwanego w pozostałej części (pkt 2).

O wydaniu orzeczenia kasacyjnego odnośnie do żądania zasądzenia kwoty 3.920,82 zł z odsetkami i żądania ustalenia zadecydowało stwierdzenie, że pismo

procesowe złożone przez powodów 30 października 2019 r. i zawierające oświadczenie o rozszerzeniu powództwa o te żądania nie zostało doręczone pozwanemu przed rozprawą 4 listopada 2019 r., po której został wydany wyrok. Sąd Rejonowy uchybił tym samym art. 193 § 3 k.p.c.

W pozostałym zakresie Sąd Okręgowy uznał apelację pozwanego za bezzasadną. Zaakceptował ustalenia faktyczne Sądu Rejonowego i w części ocenę prawną sprawy przedstawioną przez ten Sąd. Zakwestionował jednak stanowisko, że klauzule indeksacyjne określają główne świadczenia stron umowy kredytu w rozumieniu art. 385 ¹ § 1 zdanie drugie k.c. Przyjął, że pojęcie głównego świadczenia należy rozumieć wąsko, w nawiązaniu do pojęcia elementów przedmiotowo istotnych umowy. Stosownie do art. 69 ust. 1 ustawy z 29 sierpnia 1997 r. - Prawo bankowe (Dz. U. z 2023 r., poz. 2488; dalej – pr. bank.) świadczeniem głównym banku w umowie kredytu jest udostępnienie kredytobiorcy oznaczonej kwoty pieniężnej, zaś świadczeniem głównym kredytobiorcy jest zwrot otrzymanych środków pieniężnych oraz uiszczenie opłat z tytułu oprocentowania i z tytułu prowizji. Sporne klauzule waloryzacyjne wprowadzają jedynie reżim przeliczenia świadczeń głównych stron w stosunku do waluty obcej. Chociaż problem waloryzacji kwoty kredytu i rat kredytu oraz przeliczania tych należności z waluty obcej na walutę polską jest pośrednio powiązany z wypłatą i spłatą kredytu, to jednak brak jest podstaw do przyjęcia, że ustalenia w tym zakresie są postanowieniami dotyczącymi głównych świadczeń stron. Głównych świadczeń stron dotyczą tylko takie elementy konstrukcyjne umowy, bez uzgodnienia których nie doszłoby do jej zawarcia. Klauzule waloryzacyjne nie są postanowieniami o charakterze przedmiotowo istotnym (*essentialia negotii*), zatem mogą być objęte kontrolą zgodności z zasadami obrotu konsumenckiego. Dotyczy to klauzuli z § 10 ust. 4 umowy kredytowej, regulującej uprawnienie banku do tzw. *spreadu* walutowego. Postanowienie zawarte w tej klauzuli umownej są abuzywne. Klauzula zmiennego oprocentowania, jakkolwiek dopuszczalna, w umowie łączącej strony ma postać blankietową i niejednoznaczną. W miejsce niedozwolonych klauzul do umowy łączącej strony nie może być wprowadzone żadne inne postanowienie, a to oznacza, że pozwany bank pobierając od powodów poszczególne raty w kwotach przekraczających wysokość rat ustalonych przy zastosowaniu pierwotnego kursu (czyli w oparciu o kurs ustalany

przez siebie w oparciu o § 10 ust. 4 umowy), uzyskał świadczenie nienależne, które powinien zwrócić.

W skardze kasacyjnej od rozstrzygnięcia w pkt 2 wyroku Sądu Okręgowego z 9 marca 2021 r. pozwany zarzucił, że orzeczenie to zostało wydane z naruszeniem prawa procesowego, tj.: - art. 378 § 1 k.p.c., art. 382 k.p.c. w zw. z art. 316 § 1 w zw. z art. 391 § 1 k.p.c. oraz w zw. z art. 235² k.p.c. w zw. z art. 391 § 1 k.p.c. oraz w zw. z art. 235 § 1 k.p.c. w zw. z art. 391 § 1 k.p.c. przez wykroczenie poza granice apelacji i pomimo braku apelacyjnych zarzutów procesowych oraz nowych wniosków dowodowych dokonanie ustaleń faktycznych zacytowanych przez skarżącego, co doprowadziło do wydania wyroku wykraczającego poza granice apelacji, którego podstawa nie ma oparcia w stanie sprawy istniejącym w chwili jego wydania, a w konsekwencji uzasadnia podniesienie zarzut nieważności na podstawie art. 379 pkt 5 k.p.c.; - art. 327¹ § 1 pkt 1 k.p.c. w zw. z art. 391 § 1 k.p.c. oraz art. 387 § 2¹ k.p.c. przez zaniechanie wskazania, w oparciu o jakie dowody Sąd dokonał zacytowanych ustaleń faktycznych.

Pozwany zarzucił także, że zaskarżony wyrok został wydany z naruszeniem prawa materialnego, tj.: - art. 385¹ § 1 k.c. przez niewłaściwe zastosowanie wyrażające się w braku rozróżnienia postanowień umowy odnoszących się do dwóch osobnych, pod względem normatywnym, zakresów regulacji, tj. (i) klauzuli ryzyka walutowego oraz (ii) klauzuli *spreadu* walutowego, co skutkowało niedokonaniem oceny poszczególnych jej postanowień indywidualnie pod kątem przesłanek z art. 385¹ § 1 k.c.; - art. 385¹ § 1 k.c. przez jego błędną wykładnię i nieprawidłową ocenę jednoznaczności postanowień umowy, bez uwzględnienia przesłanek wykładni oświadczeń woli ustalonych w art. 65 § 1 i 2 k.c. i przyjęciem, że informacje o ryzyku przekazane powodowi nie były wystarczające dla podjęcia świadomej i rozważnej decyzji o wyborze rodzaju kredytu; - art. 5 k.c., art. 6 Dyrektywy 93/13 w zw. z art. 2 oraz art. 32 Konstytucji RP oraz z art. 2 i art. 3 Traktatu o Unii Europejskiej poprzez ich niewłaściwe zastosowanie i uwzględnienie powództwa chociaż żądane przez powodów sankcje abuzywności postanowień umowy powinny być uznane za nadużycie prawa podmiotowego; - art. 358 § 2 k.c. w zw. z motywem 13 Dyrektywy 93/13 poprzez ich błędne zastosowanie i w konsekwencji zanegowanie możliwości wykonania zobowiązania przy uwzględnieniu normy określającej wartość waluty

obcej poprzez zastosowanie kursu średniego NBP, podczas gdy wskazana norma dyspozytywna (obowiązująca od 24 stycznia 2009 r.) korzysta z domniemania uczciwości wynikającego z motywu 13 Dyrektywy 93/13, a więc jej zastosowanie przy wykładni umowy przywraca równowagę kontraktową; - art. 385¹ § 1 k.c., art. 385² k.c. oraz art. 3 ust. 1 Dyrektywy 93/13 w zw. z art. 65 § 1 i 2 k.c. przez niewłaściwe zastosowanie i przyjęcie, że postanowienia umowy odnoszące się do ryzyka walutowego oraz *spreadu* walutowego są bezskuteczne z uwagi na ich abuzywność; - art. 385¹ § 2 k.c. oraz art. 358 § 2 k.c., art. 65 § 1 i 2 k.c., art. 354 k.c. przez błędne zastosowanie i przyjęcie, że na skutek ustalenia bezskuteczności postanowień zawierających odniesienie do tabeli kursowej banku z umowy wyeliminowana zostaje waloryzacja kursem waluty obcej (klauzula ryzyka kursowego), podczas gdy zgodnym celem i zamiarem stron było zawarcie umowy kredytu waloryzowanego kursem CHF, a zatem pominięcie waloryzacji jest sprzeczne z treścią umowy oraz wolą stron; - art. 385¹ § 2 k.c. w zw. z art. 65 k.c. przez błędne zastosowanie i ustalenie, że umowa kredytu nie wiąże w zakresie waloryzacji do waluty CHF, a jednocześnie kredyt złotowy może być oprocentowany w sposób właściwy dla kredytu waloryzowanego CHF.

Pozwany wniósł o uchylenie wyroku Sądu Okręgowego w zaskarżonej części i przekazanie sprawy temu Sądowi do ponownego rozpoznania.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Trudno zgodzić się z tezą pozwanego, że jego apelacja od orzeczenia Sądu Rejonowego nie wskazywała na uchybienia prawu procesowemu. Sformułowane w apelacji zarzuty naruszenia przez Sąd Rejonowy art. 217 § 1 k.p.c. w zw. z art. 227 k.p.c. i art. 233 § 1 k.p.c. w oczywisty sposób odnosiły się do prawa procesowego, a w celu ich zbadania Sąd Okręgowy musiał rozważyć materiał dowodowy zebrany w sprawie i odpowiedzieć na pytanie o prawidłowość ustaleń faktycznych, na bazie których zapadło zaskarżone orzeczenie. Sąd Okręgowy jednoznacznie wypowiedział się o tym, że ustalenia Sądu Rejonowego są prawidłowe. Nie podzielił też zarzutów skarżącego odnośnie do dowodu z opinii biegłego przeprowadzonej w sprawie i oceny wyników tego dowodu. Sąd Okręgowy nie uzupełniał i nie zmieniał ustaleń faktycznych będących podstawą zaskarżonego rozstrzygnięcia. Zacytowany przez

skarżącego fragment motywów wyroku ma charakter wypowiedzi oceniającej klauzule umowne o ustalonej treści, nie zaś wypowiedzi uzupełniającej podstawę faktyczną rozstrzygnięcia. Gdyby nawet doszło do zbadania przez Sąd Okręgowy z urzędu przebiegu postępowania przed Sądem Rejonowym w celu zweryfikowania czy nie miały w nim miejsca uchybienia procesowe, to takie działanie podlegałoby kwalifikacji jako uchybienie przepisom art. 378 § 1 k.p.c., art. 382 k.p.c. w zw. z art. 316 § 1 w zw. z art. 391 § 1 k.p.c., lecz nie sposób byłoby go postrzegać w kategoriach przesłanki nieważności postępowania przewidzianej w art. 379 pkt 5 k.p.c.

W czasie, gdy strony zawarły ocenianą umowę kredytową prawo bankowe nie zawierało uregulowań, które by odnosiły się do umów kredytu indeksowanego do CHF lub denominowanego w CHF, co nie wyklucza jednak uznania takich umów za dopuszczalne (art. 353¹ k.c.) i ustalenia wymagań, jakim powinny odpowiadać oraz skutków ich niezachowania na podstawie reguł ogólnych prawa zobowiązań. To, że w stanie prawnym przed 26 sierpnia 2011 r. ustawodawca co do zasady akceptował zawieranie umów kredytu, w których waluta obca pełniła funkcję waloryzacyjną, znajduje potwierdzenie w art. 69 ust. 2 pkt 4a i art. 75b pr. bank., mających – w związku z art. 4 i art. 5 ust. 1 ustawy z 29 lipca 2011 r. o zmianie ustawy - Prawo bankowe oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. z 2011 r. Nr 165, poz. 984; dalej - ustawa antyspreadowa) – zastosowanie także do umów zawartych w odniesieniu do niespłaconej jeszcze części kredytu. Możliwość skorzystania z mechanizmu rozliczeń określonego w art. 75b pr. bank. nie pozbawia jednak powodów uprawnienia do zażądania skontrolowania postanowień umowy, którą zawarli z pozwanym z odwołaniem się do kryteriów ustalonych w art. 385¹ § 1 albo art. 58 k.c. Nowelizacja prawa bankowego z 29 lipca 2011 r. przyznała kredytobiorcom jedynie dodatkowe uprawnienie do spłacania rat kredytu indeksowanego lub denominowanego do waluty obcej bezpośrednio w tej walucie, co nie znaczy, że nałożyła na nich obowiązek zachowania takiej formy spłaty albo że wyłączyła możliwość zgłoszenia roszczeń powstałych na gruncie umów niespełniających wymagań stawianych umowom kredytowym w stosunkach z konsumentami.

Abuzywność umów kredytów indeksowanych i denominowanych w CHF nie wyczerpuje się w klauzulach kształtujących mechanizm indeksacji (zob. np. wyroki

Sądu Najwyższego z 4 kwietnia 2019 r., III CSK 159/17; z 9 maja 2019 r., I CSK 242/18; z 11 grudnia 2019 r., V CSK 382/18, OSNC-ZD 2021, nr 2, poz. 20; z 21 czerwca 2021 r., I CSKP 55/21; z 3 lutego 2022 r., II CSKP 459/22). Za abuzywne uznawane są też postanowienia odnoszące się do ustalonego w walucie obcej mechanizmu waloryzacji świadczeń (określane niekiedy jako „klauzule ryzyka walutowego”), które wiążą się z obciążeniem kredytobiorcy – konsumenta nieograniczonym ryzykiem zmiany kursu waluty i związanym z tym ryzykiem zwiększenia kosztu kredytu (zob. wyroki TSUE z 20 września 2017 r., C-186/16, *Andriuc i in.*, pkt 37; z 20 września 2018 r., C-51/17, *OTP Bank i OTP Faktoring*, pkt 68; z 14 marca 2019 r., C-118/17, *Dunai*, pkt 48; z 3 października 2019 r., C-260/18, *Dziubak*, pkt 44, wyrok Sądu Najwyższego z 30 września 2020 r., I CSK 556/18). To, że w motywach zaskarżonego wyroku nie zostały rozgraniczone wątki dotyczące obu tych klauzul nie czyni zasadnym zarzutu naruszenia art. 385¹ § 1 k.c. przez niedostrzeżenie różnic między postanowieniami umownymi, w których zostały zawarte. Sąd Okręgowy zaakceptował bowiem ocenę prawną sprawy przedstawioną przez Sąd Rejonowy (poza tylko kwalifikacją klauzul przeliczeniowych jako dotyczących podstawowych świadczeń w umowie stron a nie postanowień ubocznych), a Sąd Rejonowy szeroko i trafnie omówił problem ryzyka walutowego przeniesionego na powodów w postanowieniach umowy kredytowej.

W judykaturze Sądu Najwyższego obecnie dominuje pogląd, ukształtowany pod wpływem orzecznictwa Trybunału Sprawiedliwości UE, że jeżeli eliminacja niedozwolonego postanowienia umownego doprowadzi do takiej deformacji regulacji umownej, że na podstawie pozostałej jej treści nie da się odtworzyć treści praw i obowiązków stron, to nie można przyjąć, iż strony pozostają związane pozostałą częścią umowy. Koresponduje to z art. 6 ust. 1 Dyrektywy Rad 93/13/EWG, przewidującym, że nieuczciwe warunki w umowach zawieranych przez sprzedawców lub dostawców z konsumentami nie będą wiążące dla konsumenta, a umowa w pozostałej części będzie nadal obowiązywała strony, jeżeli jest to możliwe po wyłączeniu z niej nieuczciwych warunków (zob. np. wyroki Sądu Najwyższego z 27 lipca 2021 r., V CSKP 49/21; z 2 czerwca 2021 r., I CSKP 55/21; z 3 lutego 2022 r., II CSKP 459/22).

W wyroku z 29 kwietnia 2021 r., C-19/20, Trybunał Sprawiedliwości UE orzekł, że wykładni art. 6 ust. 1 i art. 7 ust. 1 Dyrektywy 93/13 należy dokonywać w ten sposób, że z jednej strony nie stoją one na przeszkodzie temu, by sąd krajowy usunął jedynie nieuczciwy element warunku umowy zawartej między przedsiębiorcą a konsumentem, w wypadku gdy odstraszający cel tej dyrektywy jest realizowany przez krajowe przepisy ustawowe regulujące korzystanie z niego, jeżeli element ten stanowi odrębne zobowiązanie umowne, które może być przedmiotem indywidualnej kontroli pod kątem nieuczciwego charakteru. Z drugiej strony przepisy te stoją jednak na przeszkodzie temu, by sąd odsyłający usunął jedynie nieuczciwy element warunku umowy zawartej między przedsiębiorcą a konsumentem, jeżeli takie usunięcie sprowadzałoby się do zmiany treści tego warunku poprzez zmianę jego istoty.

W wyroku z 6 marca 2019 r. (C-70/17 i C-179/17, Abanca Corporación Bancaria SA i Bankia SA, pkt 54) Trybunał Sprawiedliwości UE wykluczył, aby sąd krajowy mógł zmieniać treść nieuczciwych warunków zawartych w umowach, na przykład przez odwołanie się do kursu walut stosowanego przez Narodowy Bank Polski. W orzecznictwie szeroko wypowiedziano się również o niemożności uzupełnienia postanowień umownych normami zawartymi w innych ogólnych przepisach, w tym także art. 358 § 2 k.c. (zob. np. wyroki Sądu Najwyższego z 17 marca 2022 r., II CSKP 474/22; z 19 maja 2022 r., II CSKP 797/22).

Wyliminowanie abuzywnych postanowień z umowy łączącej strony rodzi konieczność dokonania oceny, czy umowa w pozostałym zakresie jest możliwa do utrzymania. Sądy *meriti* rozważyły tę kwestię i uznały, że obowiązywanie umowy po wyłączeniu z niej nieuczciwych warunków jest możliwe. Trafnie jednak zarzuca skarżący, że pominięcie waloryzacji świadczenia wypłaconego powodowi i podlegającego zwrotowi na rzecz pozwanego prowadzi do istotnej deformacji stosunku, który został ukształtowany przez strony i wypacza umowę kredytową. Wyliminowanie niedozwolonych klauzul kształtujących mechanizm indeksacji prowadzi do przekształcenia kredytu złotowego indeksowanego do waluty obcej w zwykły (tzn. nieindeksowany) kredyt złotowy, oprocentowany według stawki powiązanej ze stawką LIBOR. Wyliminowanie zaś ryzyka kursowego, charakterystycznego dla umowy kredytu indeksowanego do waluty obcej

i uzasadniającego powiązanie stawki oprocentowania ze stawką LIBOR, jest równoznaczne z tak daleko idącym przekształceniem umowy, że należy ją uznać za umowę o odmiennej istocie i charakterze, choćby nadal chodziło tu tylko o inny podtyp czy wariant umowy kredytu. Ukształtowanie umowy kredytu złotowego jako oprocentowanego według stawki LIBOR jest sprzeczne z naturą stosunku prawnego łączącego strony.

Sąd Najwyższy w wyroku z 11 grudnia 2019 r., V CSK 382/18 zwrócił uwagę, że w razie stwierdzenia abuzywności klauzuli ryzyka walutowego Trybunał Sprawiedliwości UE uznaje obecnie, że utrzymanie umowy „nie wydaje się możliwe z prawnego punktu widzenia”, co dotyczy także klauzul przeliczeniowych przewidujących *spread* walutowy (por. wyroki TSUE z 14 marca 2019 r., C-118/17, Zsuzsanna Dunai przeciwko ERSTE Bank Hungary Zrt., pkt 52 i z 5 czerwca 2019 r., C-38/17, GT przeciwko HS, pkt 43). Zdaniem Trybunału, jest tak zwłaszcza wówczas, gdy unieważnienie tych klauzul doprowadziłoby nie tylko do zniesienia mechanizmu indeksacji oraz różnic kursów walutowych, ale również – pośrednio – do zaniknięcia ryzyka kursowego, które jest bezpośrednio związane z indeksacją kredytu do waluty. W konsekwencji w wyroku z 3 października 2019 r., C-260/18 TSUE orzekł, że art. 6 ust. 1 Dyrektywy 93/13 nie stoi na przeszkodzie temu, aby sąd krajowy, po stwierdzeniu nieuczciwego charakteru niektórych warunków umowy kredytu indeksowanego do waluty obcej i oprocentowanego według stopy procentowej bezpośrednio powiązanej ze stopą międzybankową danej waluty, przyjął, zgodnie z prawem krajowym, że ta umowa nie może nadal obowiązywać bez takich warunków z tego powodu, iż ich usunięcie spowodowałoby zmianę charakteru głównego przedmiotu umowy (pkt 45). Trafnie zatem zrzuca pozwany, że odmienne stanowisko wyrażone w zaskarżonym wyroku, prowadzące do uznania, że zawarta przez strony umowa kredytu udzielonego w złotych, indeksowanego do CHF, po wyeliminowaniu abuzywnych warunków stała się kredytem złotówkowym, a spłacie podlega z ustalonym w umowie oprocentowaniem według stawki LIBOR, należy uznać za błędne, naruszające art. 385¹ § 2 k.c. oraz art. 358 § 2 k.c., art. 65 § 1 i 2 k.c., art. 354 k.c. Wyeliminowanie abuzywnych klauzul przeliczeniowych nie prowadzi do utrzymania w mocy kredytu indeksowanego kursem CHF jako kredytu złotowego oprocentowanego według stawki LIBOR. Brak także podstaw do

zastąpienia stawki oprocentowania LIBOR stawką WIBOR (wyroki Sądu Najwyższego z 11 grudnia 2019 r., V CSK 382/18, z 10 maja 2022 r., II CSKP 285/22, z 13 maja 2022 r., II CSKP 293/22).

Mając powyższe na uwadze, na podstawie art. 398⁹ § 1 i 2 k.p.c. oraz – co do kosztów postępowania – art. 108 § 2 k.p.c. w zw. z art. 398²¹ i art. 391 § 1 k.p.c., orzeczono jak w postanowieniu.

A.W.

[ał]